

Mariusz Palak*

MIEJSCA W MIEŚCIE. PERCEPCJA WALORYZACJI PRZESTRZENI PUBLICZNYCH RZESZOWA

Streszczenie

Artykuł podejmuje problematykę percepcji i funkcji przestrzeni publicznych w Rzeszowie w kontekście ich znaczenia społecznego. Na podstawie badań przeprowadzonych wśród studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego autor analizuje, jakie miejsca w mieście są najbardziej cenione oraz jakich przestrzeni mieszkańcom brakuje. Wyniki wskazują, że do najczęściej wskazywanych i najbardziej lubianych należą Rynek oraz okolice Wisłoka – przestrzenie łączące funkcje rekreacyjne, społeczne i kulturowe. Jednocześnie badani podkreślają niedobór miejsc rekreacyjnych, sportowych i rozrywkowych, przy pełnym zaspokojeniu potrzeb w zakresie infrastruktury handlowej. W ujęciu jakościowym przestrzeń publiczna Rzeszowa oceniana jest jako poprawna, lecz pozbawiona innowacyjnych rozwiązań.

Słowa kluczowe: miasto, przestrzeń społeczna, przestrzeń publiczna, socjologia

Wstęp

Przestrzenie publiczne miast odgrywają ważną rolę w kształtowaniu jakości życia mieszkańców, budowaniu więzi społecznych i kreowaniu tożsamości lokalnej. W ostatnich latach zauważa się w Polsce, w tym także w Rzeszowie, wzrost zainteresowania mieszkańców jakością, dostępnością i funkcjonalnością tych przestrzeni. Coraz częściej stają się one przedmiotem debat społecznych, inicjatyw oddolnych oraz polityki miejskiej. Przestrzeń publiczna w mieście jest definiowana jako dostępna dla wszystkich, atrakcyjna i estetyczna, umożliwiająca spotkania, działania i konfrontację z innymi użytkownikami. Jej funkcjonowanie zakłada, że mieszkańcy czują się w niej bezpiecznie i mają potrzebę przebywania w takich miejscach¹.

* Uniwersytet Rzeszowski; e-mail: mpalak@ur.edu.pl, ORCID: 0000-0002-8890-9328.

¹ K. Bierwiazzonek, *Społeczne znaczenie miejskich przestrzeni publicznych*, Katowice 2016, s. 42.

Tradycyjnie za najważniejsze przestrzenie publiczne uznaje się centra miast – ulice handlowe, rynki, place – będące areną wydarzeń kulturowych, artystycznych i społecznych. To właśnie w tych miejscach mieszkańcy mogą swobodnie wyrażać siebie i manifestować swoje poglądy, co czyni je kluczowym elementem miejskiej sfery wolności².

Cechy przestrzeni publicznej

W ostatnich latach coraz większą wagę przywiązuje się do jakości przestrzeni publicznych. Dobrze zaprojektowane i przemyślane przestrzenie nie tylko pełnią funkcje użytkowe (np. miejsca rekreacji), lecz również umożliwiają relacje społeczne i nadają miastu określony charakter symboliczny. W ten sposób przestrzeń przestaje być jedynie fizycznym obszarem, a staje się istotnym elementem tożsamości miejskiej³.

Analizując przestrzenie publiczne, badacze wskazują na ich pięć kluczowych cech. Po pierwsze, umożliwiają one publiczne ujawnianie wiedzy, intencji i emocji uczestników, co prowadzi do tworzenia współodczuwania i współintencjonalności. Po drugie, ich dostępność powinna obejmować różne wymiary: fizyczny, społeczny, symboliczny, możliwość podejmowania działań i dyskusji oraz wymianę informacji. Po trzecie, ważna jest kwestia kontroli – dziś przestrzenie rzadko pozostają w pełni pod kontrolą wspólnot miejskich, a zarządzają nimi różne, często konkurencyjne grupy. Po czwarte, powinny one służyć interesowi publicznemu i dobro wspólne powinno dominować nad interesami prywatnymi. Wreszcie, po piąte, przestrzenie te zawsze są jakoś zorganizowane i osadzone w regułach oraz instytucjach, które umożliwiają koegzystencję ich użytkowników⁴.

Uzupełniając powyższe rozważania, warto przywołać koncepcję trzecich miejsc R. Oldenburga. Są to przestrzenie pomiędzy domem a pracą, takie jak kawiarnie, biblioteki, parki, które sprzyjają integracji, budowaniu wspólnoty i przełamywaniu podziałów społecznych, ekonomicznych i etnicznych. Cechują się one inkluzywnością, nieformalnością i otwartością na różnorodne interakcje społeczne⁵.

² B. Jałowiecki, M.S. Szczepański, *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*, Warszawa 2006, s. 423.

³ K. Bierwiazzonek, *Miejskie przestrzenie publiczne i ich społeczne znaczenia – próba systematyzacji*, „Przegląd Socjologiczny”, 2018, z. 1, s. 43.

⁴ T. Nawrocki, *Przestrzeń publiczna w krajobrazie śląskich miast*, „Przegląd Socjologiczny”, 2012, nr 1/2, s. 233–234.

⁵ R. Oldenburg, *The Great Good Place*, b.m.w. 1999, s. 65.

Niezmiennie istotna jest również kwestia jakości przestrzeni. Wysoka jakość przestrzeni publicznej przejawia się w jej zróżnicowaniu funkcjonalnym i społecznym obejmującym bogactwo form aktywności gospodarczej, dostępność oferty kulturalnej oraz możliwość spontanicznych spotkań w takich miejscach, jak kawiarnie, bary czy puby. O wartości takiej przestrzeni decyduje również jej autentyczność oraz klimat otwartości i tolerancji, które sprzyjają budowaniu więzi społecznych i integracji użytkowników miasta⁶.

Obecny stan przestrzeni publicznych w znacznym stopniu wynika z przemian zapoczątkowanych po 1989 roku, gdy mieszkańcy polskich miast stali się uczestnikami swoistej „gry o miasto”, w której stawką stała się przestrzeń miejska traktowana jako dobro rynkowe. W warunkach transformacji ustrojowej i gospodarczej różni aktorzy zaczęli rywalizować o dostęp do atrakcyjnych lokalizacji oraz o możliwość ich zagospodarowania zgodnie z własnymi interesami. Z uwagi na ograniczoną dostępność przestrzeni proces ten przyjął formę konfliktowej konkurencji, obejmującej tereny inwestycyjne, nieruchomości mieszkalne i komercyjne, a także przestrzenie publiczne. W konsekwencji „gra o miasto” stała się jednym z głównych mechanizmów przemian struktury i funkcji przestrzeni miejskiej w okresie transformacji⁷.

W wyniku deregulacji i prywatyzacji przestrzeń miejska ulega stopniowej fragmentaryzacji polegającej na rozbiciu spójnej tkanki miejskiej na odrębne, często konkurencyjne obszary. W efekcie „gra o miasto” przyczynia się nie tylko do przekształceń strukturalnych i ekonomicznych, lecz także do zmian w sposobie postrzegania i użytkowania przestrzeni publicznych, które coraz częściej traktowane są jako źródło zysku. W obliczu tych procesów coraz wyraźniej ujawnia się potrzeba ich zatrzymania lub ograniczenia. Postępująca komercjalizacja i prywatyzacja przestrzeni miejskiej prowadzi do utraty jej spójności, zmniejszenia dostępności miejsc wspólnych i osłabienia funkcji integracyjnej przestrzeni publicznych⁸.

Rzeszów, jako jedno z dynamiczniej rozwijających się miast Polski, przechodzi intensywne procesy urbanizacyjne i modernizacyjne, które mają istotny wpływ na kształt i charakter przestrzeni publicznych. Z jednej strony, modernizacja niesie ze sobą szansę na tworzenie nowych, atrakcyjnych miejsc spotkań i rekreacji, z drugiej – rodzi pytania o zachowanie ich dostępności, różnorodności i inkluzywności. Szczególnie istotnym problemem jest zabudowa miejsc, które mogłyby stać się przestrzeniami publicznymi. W tym kontekście uzasadnione i potrzebne są badania so-

⁶ A. Majer, *Odrodzenie miast*, Łódź 2014, s. 155–156.

⁷ B. Jałowicki, *Gra o miasto*, Warszawa 1992, s. 9.

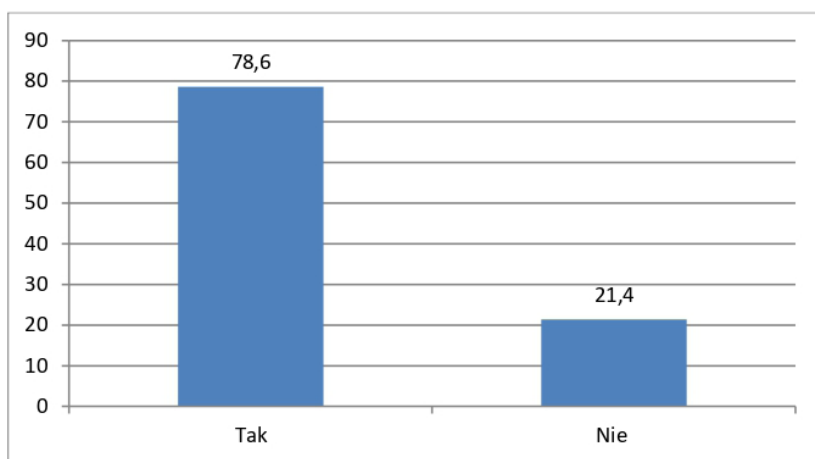
⁸ M. Dymnicka, *Fragmentaryzacja przestrzeni publicznej – próby rekompozycji*, „Studia Regionalne i Lokalne”, 2008, nr 3, s. 33–34.

cyjologiczne, które pozwalają lepiej zrozumieć, w jaki sposób mieszkańcy korzystają z przestrzeni publicznych, jakie mają wobec nich oczekiwania oraz jak zmienia się ich rola w życiu społecznym miasta.

Przestrzeń publiczna Rzeszowa w opiniach badanych

Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie zjawiska rosnącego zainteresowania przestrzeniami publicznymi w Rzeszowie oraz ukazanie potrzeby systematycznego badania tych przestrzeni jako istotnego elementu miejskiego krajobrazu oraz życia mieszkańców miasta. Badanie, którego wyniki zostaną zaprezentowane, przeprowadzono wiosną 2022 roku na próbie 415 studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego. Do zbierania danych zastosowano technikę CAWI.

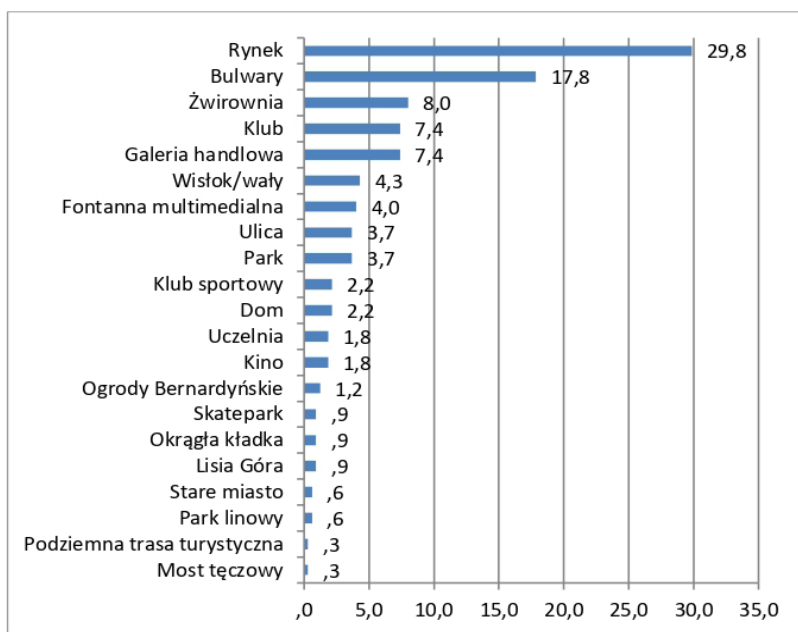
Wykres 1 przedstawia odpowiedzi respondentów na pytanie: „Czy ma Pan/Pani ulubione miejsce w Rzeszowie?”. Z danych wynika, że 78,6% ankietowanych zadeklarowało, iż posiada swoje ulubione miejsce w mieście, natomiast 21,4% odpowiedziało przecząco. Oznacza to, że zdecydowana większość mieszkańców Rzeszowa identyfikuje się z określonym fragmentem przestrzeni miejskiej. Stosunkowo niewielki odsetek osób, które nie wskazały takiego miejsca, może sugerować brak więzi z przestrzenią lub brak ulubionego jednego miejsca.

Wykres 1. Czy ma Pan/Pani ulubione miejsce w Rzeszowie?

Źródło: obliczenia własne.

Wykres 2 obrazuje wyniki badań dotyczących ulubionych miejsc w Rzeszowie, wyrażone w procentach wskazań respondentów. Zestawienie obejmuje zarówno obiekty o charakterze kulturalnym, rekreacyjnym i społecznym, jak również miejsca codziennego użytku. Najczęściej wskazywanym miejscem w Rzeszowie jest Rynek (29,8%), będący główną przestrzenią publiczną miasta, centrum wydarzeń kulturalnych, turystyki i spotkań mieszkańców. Na drugim miejscu uplasowały się bulwary nad rzeką (17,8%), które pełnią funkcję rekreacyjną i stanowią jedną z najpopularniejszych przestrzeni spacerowych w mieście. Kolejne pozycje zajmują żwirownia (kąpielisko) (8,0%) oraz galeria handlowa i klub – po 7,4%. Wyniki te pokazują, że mieszkańcy najczęściej wskazują miejsca rekreacji, wypoczynku oraz życia społecznego, a dopiero w dalszej kolejności – przestrzenie codziennego użytku i obiekty infrastrukturalne.

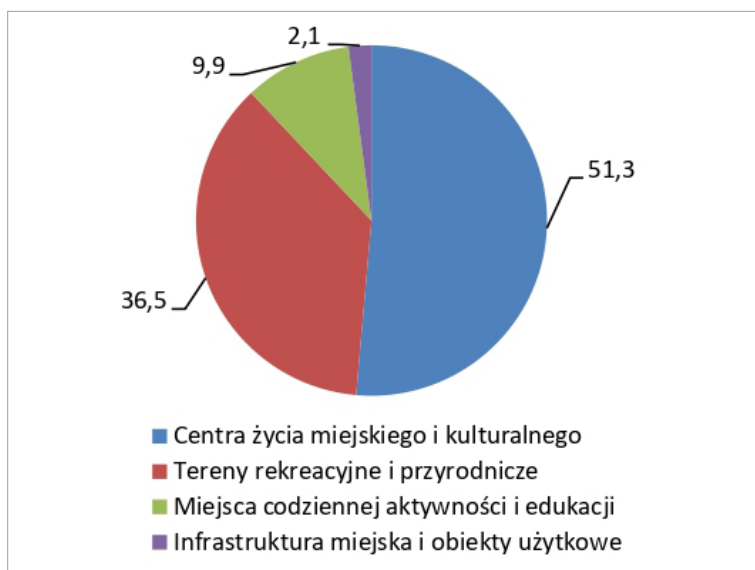

Wykres 2. Ulubione miejsca w Rzeszowie

Źródło: obliczenia własne.

Analiza struktury wskazań na wykresie 3 ujawnia, że ponad połowa mieszkańców (51,3%) preferuje miejsca o charakterze miejskim i kulturalnym. Oznacza to, że Rzeszowianie najbardziej cenią przestrzenie publiczne, w których koncentruje się życie społeczne i rozrywka. Znaczący udział terenów rekreacyjnych (36,5%) potwierdza kluczową rolę zieleni

miejskiej i obszarów nadrzecznych w zaspokajaniu potrzeb wypoczynkowych. Miejsca codziennej aktywności (9,9%) i infrastruktura miejska (2,1%) mają natomiast charakter uzupełniający i wskazują na przywiązanie mieszkańców do najbliższego środowiska życia oraz jego funkcjonalnych aspektów.

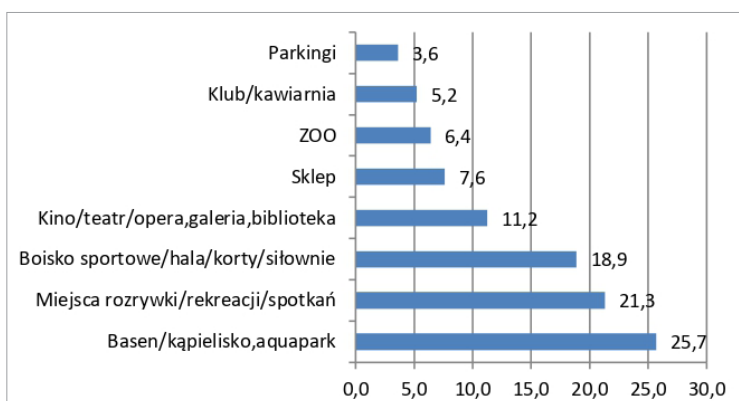
Wykres 3. Głównie typy ulubionych miejsc w Rzeszowie

Źródło: obliczenia własne.

Uzyskane wyniki wskazują, że atrakcyjność przestrzeni Rzeszowa opiera się przede wszystkim na dwóch filarach: centrum miejskim oraz terenach rekreacyjnych. Z perspektywy planowania miejskiego oznacza to potrzebę utrzymania równowagi między rozwojem infrastruktury a zachowaniem i rozbudową terenów zielonych, które poprawiają jakość życia.

Następnie zapytano badanych o miejsca, których najbardziej brakuje w przestrzeni miasta. Z danych przedstawionych na wykresie 4 wynika, iż największy odsetek respondentów (27,7%) wskazał na brak basenu lub aquaparku. Wynik ten potwierdza znaczenie infrastruktury rekreacyjnej o charakterze wodnym jako istotnego elementu oferty miejskiej. Drugą najczęściej wskazywaną kategorią były miejsca rozrywki, rekreacji i spotkań towarzyskich (21,3%). Odpowiedzi te wskazują na potrzebę tworzenia przestrzeni sprzyjających integracji społecznej oraz spędzaniu czasu wolnego w sposób nieformalny. Na trzecim miejscu znalazły się boiska sportowe, siłownie oraz inne obiekty sportowe (18,9%). Wysoki poziom

wskazań w tej kategorii uwidacznia potrzebę rozwijania infrastruktury wspierającej aktywność fizyczną. Kolejne pozycje zajmują instytucje kultury, takie jak kino, teatr czy opera (11,2%). Choć odsetek ten jest istotnie niższy niż w przypadku infrastruktury rekreacyjno-sportowej, wskazuje on na potrzebę dalszego rozwoju oferty kulturalnej. Niższe wartości odnotowano w kategoriach: sklepy (7,6%), zoo (6,4%), kluby i kawiarnie (5,2%) oraz parkingi (3,6%). Odzwierciedla on to, że aspekty handlowe, komunikacyjne i rozrywkowe nie są postrzegane przez mieszkańców jako deficytowe w takim stopniu, jak infrastruktura rekreacyjna. Podsumowując, wyniki tego badania jednoznacznie wskazują, że wśród mieszkańców Rzeszowa dominuje zapotrzebowanie na infrastrukturę rekreacyjno-wypoczynkową. Najczęściej wskazywane miejsca (basen, aquapark, miejsca spotkań i obiekty sportowe) odzwierciedlają dążenie do poprawy jakości życia oraz poszukiwanie form aktywnego spędzania czasu wolnego.

Wykres 4. Jakich miejsc najbardziej brakuje w przestrzeni Rzeszowa?

Źródło: obliczenia własne.

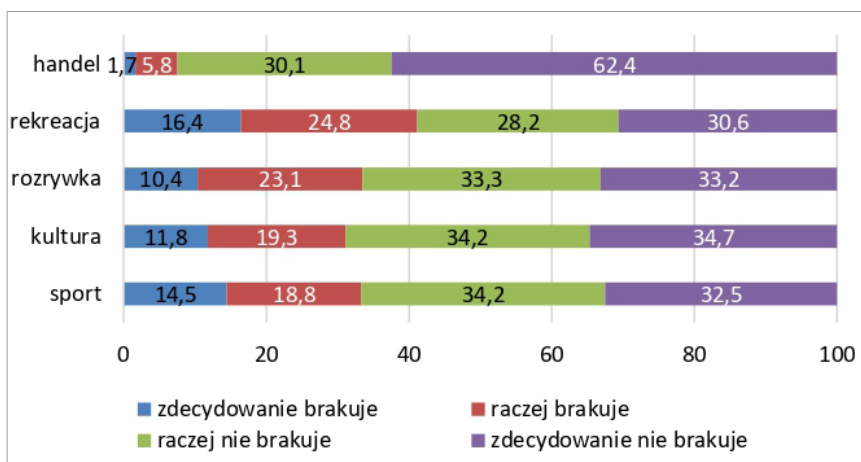
Z analizy wykresu 5 wynika, że mieszkańcy w większości nie odczuwają znaczących braków w dostępności infrastruktury miejskiej, szczególnie w zakresie handlu. Kategorie związane z handlem oraz częściowo rekreacją uzyskały najwyższy odsetek odpowiedzi „raczej nie brakuje” i „zdecydowanie nie brakuje”, co sugeruje ogólne zadowolenie z oferty miejskiej w tych obszarach.

Najbardziej jednoznaczne wyniki dotyczą kategorii handel. Aż 62,4% respondentów wskazało, że zdecydowanie nie brakuje tego typu miejsc, a kolejne 30,1% – że raczej nie brakuje. Jedynie 7,6% badanych uznało, iż handel jest obszarem wymagającym rozbudowy. Oznacza to bardzo

wysokie nasycenie miasta infrastrukturą handlową zarówno w kontekście sklepów wielkopowierzchniowych, jak i punktów usługowych.

Nieco bardziej zróżnicowane opinie dotyczą kategorii rekreacja oraz rozrywka. W przypadku rekreacji 41,2% respondentów wskazało, że takich miejsc brakuje (suma odpowiedzi „zdecydowanie brakuje” i „raczej brakuje”), podczas gdy 58,8% uznało, że oferta jest wystarczająca. Wskazuje to na umiarkowane zapotrzebowanie na rozwój infrastruktury sprzyjającej spędzaniu czasu wolnego. Podobne proporcje występują w kategorii rozrywka, gdzie 33,5% badanych uznało, że miejsc tego typu raczej lub zdecydowanie brakuje, przy 66,5% odpowiedzi negujących istnienie deficytu.

W przypadku infrastruktury sportowej również przeważają opinie neutralne lub pozytywne. Około 33,3% respondentów uważa, że takich miejsc brakuje, natomiast 66,7% wskazuje, że ich nie brakuje. Wynik ten może sugerować, iż oferta sportowa w mieście jest względnie dobrze rozwinięta, jednak istnieje pewna grupa mieszkańców, która dostrzega potrzebę jej dalszego poszerzenia, zwłaszcza w wymiarze lokalnym (np. siłownie plenerowe, boiska osiedlowe).

Wykres 5. Jakich miejsc najbardziej brakuje w przestrzeni Rzeszowa?

Źródło: obliczenia własne.

Analiza wykazała, że mieszkańcy Rzeszowa najrzadziej odczuwają brak infrastruktury handlowej, natomiast najczęściej wskazują niedobory w sferze rekreacyjno-rozrywkowej. Choć dominują odpowiedzi sugerujące zadowolenie z obecnej oferty miejskiej, dane te świadczą o potrzebie dalszego rozwoju przestrzeni sprzyjających aktywności fizycznej, integracji społecznej i uczestnictwu w kulturze.

Zakończenie

Analiza miejsc publicznych Rzeszowa wskazuje, że w mieście są przestrzenie o charakterze „poprawnym”, jednak pozbawione wyraźnych elementów nowatorstwa. Obserwowane w ostatnich latach działania rewitalizacyjne – w szczególności modernizacja ulicy Grunwaldzkiej, rozwój ogrodów kieszonkowych oraz tworzenie nowych miejsc rekreacji, takich jak plaża nad zalewem czy kawiarnie nad Wisłokiem – stanowią pozytywne przykłady ożywiania przestrzeni miejskiej i kierunków zgodnych z potrzebami społecznymi.

Jednocześnie wyniki badań podkreślają istotne problemy w zagospodarowaniu terenów nadrzecznych. Zabudowa brzegów Wisłoka funkcjami mieszkaniowymi i biurowymi prowadzi do ograniczenia dostępności przestrzeni publicznej w jednym z najbardziej atrakcyjnych krajobrazowo obszarów miasta. Powolne tempo rozwoju infrastruktury rekreacyjnej wzdłuż doliny rzeki stanowi barierę dla pełnego wykorzystania jej potencjału. Tymczasem to właśnie Wisłok i jego dolina mogą w przyszłości stać się kluczowym elementem spójnej, wielofunkcyjnej struktury rekreacyjno-krajobrazowej Rzeszowa, łączącej funkcje ekologiczne, społeczne i kulturowe.

Z przeprowadzonych badań wynika ponadto, że okolice Wisłoka, obok Rynku, należą do najbardziej cenionych i lubianych przestrzeni publicznych w mieście. Respondenci podkreślają jednak wyraźny niedobór miejsc rekreacyjnych, przy jednoczesnym przekonaniu, że oferta handlowa jest w pełni wystarczająca. Oznacza to, że dalszy rozwój przestrzeni publicznych Rzeszowa powinien koncentrować się na wzmacnianiu funkcji rekreacyjnych i społecznych, a nie komercyjnych.

Bibliografia

- Bierwiałonek K., *Miejskie przestrzenie publiczne i ich społeczne znaczenia – próba systematyzacji*, „Przegląd Socjologiczny”, 2018, z. 1.
- Bierwiałonek K., *Społeczne znaczenie miejskich przestrzeni publicznych*, Katowice 2016.
- Dymnicka M., *Fragmentaryzacja przestrzeni publicznej – próby rekompozycji*, „Studia Regionalne i Lokalne”, 2008, nr 3.
- Jałowicki B., Szczepański M.S., *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*, Warszawa 2006.
- Majer A., *Odrodzenie miast*, Łódź 2014.
- Nawrocki T., *Przestrzeń publiczna w krajobrazie śląskich miast*, „Przegląd Socjologiczny”, 2012, nr 1/2.
- Oldenburg R., *The Great Good Place*, b.m.w. 1999.

Places in the City: Perception and Evaluation of Public Spaces in Rzeszów**Abstract**

The article addresses the perception and social significance of public spaces in Rzeszów, focusing on their role in shaping urban life and identity. Based on a survey conducted among students of the University of Rzeszów, the study examines which urban areas are most valued and what types of spaces are lacking. The results show that the Market Square and the Wisłok River surroundings are considered the most attractive public spaces, combining recreational, social, and cultural functions. Respondents emphasized the shortage of recreational, sports, and entertainment facilities, while noting that commercial infrastructure is fully sufficient. Rzeszów's public space is generally assessed as functional but lacking innovation.

Keywords: city, sociology, social space, public spaces